

Hva skal vi si til barna om nyhetene fra Østerrike.

Av psykologene Magne Raundalen og Atle Dyregrov, Senter for Krisepsykologi

Flere nyheter i den siste måneden omhandler barn i fare og barn som opplever grusomme situasjoner. Først var det drapet på 10-årige Engla i Sverige og nå er det innesperringen og overgrepene i Østerrike som sjokkerer. Disse nyhetene kommer tett på barna gjennom forsider i avisene og reportasjer på TV, radio og internett. Som etter andre nyhetsstormer i de siste årene ønsker vi å formidle noen råd til voksne om håndtering av situasjonen. Rådene kan nyttes enten en arbeider med barn, eller er foreldre. Som voksne er vi rystet over det som har skjedd, men samtidig er tryggheten i dagliglivet vårt ikke vesentlig endret. Som tidligere når vi har laget slike veiledninger, vil vi også denne gang oppfordre til en trygghetsskapende samtale med barna, inkludert hva de kan gjøre for å bli mindre redde.

Vi vet at svært mange barn følger med i og snapper opp hva som rapporteres fra Østerrike, og de som gjør det strever med å forstå det som har hendt. Derfor må vi møte barna med åpen og direkte samtale om dette, uten å presse denne samtalen på barn som ikke er opptatt av det som skjer.

Alderen på barna som mer eller mindre aktivt tar til seg disse nyhetene tenker vi ligger fra 8 år og oppover. Det betyr likevel at vi skal ha antennene oppe for hva de mindre barna har fått med seg, enten fordi de har hørt nyheter, eller de har hørt samtaler mellom større barn, eller de har hørt det de voksne har snakket om.

La oss starte med et forslag til hvordan en kan snakke med barna:

Nå om dagen er det nyheter fra Østerrike som kommer først i TV og som er på førstesidene i alle avisene og på nyhetssider på internett. Det er foreferdelige nyheter. De handler om en far som heter Josef Fritzl som stengte inne sin datter i kjelleren i 24 år. Det vil si helt siden hun var 18 år. Nå er hun 42 år. Grunnen til at han stengte henne inne var at hun prøvde å rømme hjemmefra. Hun ville rømme hjemmefra for å komme vekk fra faren sin. Han hadde vært veldig stygg med henne og gjort ting som er strengt forbudt å gjøre med barn. Han hadde voldtatt henne fra hun var 11 år gammel. Det vil si at han hadde gjort med henne det som unge og voksne gjør med hverandre når de er kjæresten og når de vil ha barn. Det kalles også for å ha sex. Når sex skjer med makt eller vold kalles det for voldtekt. Det er kjempeforbudt for voksne å voldta barn. Da kan de få fengselsstraff i mange år. Det er noen som tror at han stengte henne inne for at hun ikke skulle fortelle politiet om det fryktelig gale han hadde gjort mot henne.

Det er også helt forbudt for voksne å ha sex med barn som er under 16 år, og det er strengt forbudt for foreldre å ha sex med sine barn eller med sine barnebarn uansett hvor gamle de er. Når det skjer kalles det for incest. Barn skal si i fra til voksne de stoler på om de opplever at dette skjer, slik at dette stoppes. Det er aldri barns skyld når det skjer, selv om mange barn kan tro det. Josef Fritzl vil få straff for det han har gjort, både fordi han har voldtatt sin datter og fordi han har sperret sitt barn og sine barnebarn inne.

Kanskje du synes at det er rart at det kunne gå så mange år uten at dette ble oppdaget eller at datteren eller noen andre sa i fra. Det tror vi kan være fordi Josef Fritzl har truet dem med hva han ville gjøre om de sa noe. Når noen truer oss på denne måten, blir vi så redde at vi ikke våger å gjøre eller si noe.

Ingen visste at han hadde sitt eget barn innesperret i kjelleren, ikke en gang konen hans visste det blir det skrevet. Der nede i kjelleren fortsatte han å voldta sin egen datter og hun ble gravid mange ganger og fødte barn. De bar han opp på trappen og sa at datteren hadde sluttet seg til noen skumle folk og at hun ba han og kona om å ta seg av barna. Etter hvert hadde han lagt ut på trappen tre barn, og de tok han og konen hans seg av fra de var små og fikk de inn i barnehage og på skole. Alle syntes det var bra at de som besteforeldre tok så godt vare på barnebarna sine. Det trodde de altså. Det var ikke sant i det hele tatt. Han var faktisk far til tre barn som han hadde fått med sin egen datter som han holdt innesengt i kjelleren. Det er selvsagt uhyggelig at et menneske kan gjøre noe sånt. Enda verre er det at to (eller var det tre?) av barna var innesperret med moren. I avisen har det stått at den ene var 18 år og den andre 5 år og at de aldri hadde vært ute. I avisene og på TV vil det sikkert komme mer informasjon om hva som har skjedd etter hvert.

Når vi skal forklare dette til deg som er barn, er det viktig at du forstår at det er forskjell på å være forskrekket og det å være redd. Når vi voksne hører disse nyhetene blir vi veldig forskrekket fordi det er så grusomt gjort, og fordi det er så sjeldent at slikt hender. Men vi blir egentlig ikke redde i hverdagen vår, og det trenger selvsagt ikke du å bli heller. Du kan være så trygg som du alltid har vært.

Går det an å forstå at noen kan gjøre slike forferdelige ting mot sin egen datter og samtidig leve et vanlig liv uten at noen merker det? Er denne personen egentlig veldig syk? Egentlig kan han ikke være det hvis alle rundt ham ikke har merket noe. Det kan jo hende at vi etter hvert får høre i nyhetene at noen som har kjent han har tenkt at han ikke var bra. Det vi tenker er at han har levd et dobbeltliv. Noen kaller ham også et dobbeltmenneske. Han har klart å være frisk oppe i den alminnelige verden. Samtidig har han gjort veldig gale ting der nede i sin gale verden. Der i denne kjellerverdenen levde han et annet liv og gjorde fryktelige ting. Vi tenker at denne mannen hadde både tankesykdommer og feiltanker. Alle mennesker har mange rare tanker. Det er helt vanlig. Vi kan til og med bli så sinte at vi sier til noen at vi skulle ønske at de var muret inne. Det har ingenting med sykdom å gjøre, fordi vi mener det egentlig ikke. Når vi skal forklare at noen kan gjøre som han og voldta og stenge noen inne så lenge, så må det ha vært noen tanker som var blitt så syke at han ikke greide å stoppe dem. Han greide ikke å bremse dem. Alle har bremses i tankene. En ryddemaskin i tankene passer på å luke ut alle de tanker som er farlige og som kan skade andre.. Vi kan trå på bremsen når vi hører tanker som er farlige eller som kan skade andre, og ryddemaskinen kan raskt fjerne tanker som vil skade andre.

Noen ganger både gjør vi dumme ting og sier dumme ting. Det er ikke sykdom. Det er helt vanlig. Da ber vi om unnskyldning. Bremsene og ryddemaskinen er våre gode venner. Dessverre er det noen få som får feil på begge to. Det kan hende at både bremsene og ryddemaskinen ble dårlig fordi personen opplevde mange forferdelige ting i barndommen. Men det kan også hende at hjernen blir forgiftet fordi den var full av syke og sinte tanker fra før. Det viktigste vi kan si til deg er at det er veldig sjelden at noen får slike tankesykdommer eller mangler en god ryddemaskin..

Vi foreldre har blitt opprørt og litt skremt av å høre om dette. Da blir vi litt mer redd for at noe skal skje med deg, særlig når det er kveld, og vi vil ikke at du skal gå alene på skumle steder, og vi vil ikke at du skal gå alene hjem om kvelden. Vi vil at du skal føle deg trygg, og vi vil være trygge for at noe vondt ikke skal hende deg. Vi blir litt redde for deg, selv om vi innest inne vet at du er trygg. Men så ser vi jo at alt går bra og ryddemaskinen kan ta bort redde tanker, slik at vi blir trygge igjen.

Om du tenker på det som har skjedd i Østerrike vil vi at du kommer til oss og forteller hva du tenker på. Vi skal forsøke å forklare så godt som vi kan. Når vi snakker sammen om ting som gjør oss urolige eller redde pleier det å kjennes bedre. Da kan dumme tanker ryddes bort.

Dilemma ved å forklare det som har hendt til barn

Et dilemma med å ta det som har skjedd i Østerrike opp i en barnegruppe, blant de under 9 år i alle fall, er at noen blant dem kan være fullstendig uvitende og dermed uten tanker om dette. Skal vi risikere at de barna begynner å tenke på noe de ikke behøvde å tenke på? Vårt første svar på det spørsmålet er at du som voksen kan vente litt, samtidig som du vurderer hvor intens mediadekkingen blir i fortsettelsen. I alle fall bør du forberede deg på hva du skal si dersom det spontant kommer opp i barnegruppen, enten det er i fjerde klasse eller blant de store i barnehagen. Sjansen for det siste regner vi som ganske små, men det kan hende at du må ta enkeltbarn til side og hjelpe han eller henne fordi de har hørt det fra større søsken.

Om du er foreldre, kan du som mor eller far lodde uroen med å spørre om det har vært noe i nyhetene som har gjort dem redde og som de gjerne vil snakke om. Dersom du som førskolelærer eller lærer finner at du blir utfordret til å reagere fordi du overhører samtaler eller blir direkte konfrontert, er det viktig at hjemmet blir informert om hva som er sagt i barnegruppen eller til klassen.

Vårt problem som voksne, enten vi er foreldre eller lærere, er selvsagt at vi har vanskelig for å begripe at noen kan gjøre noe så forferdelig. Som voksne har vi likevel noen knagger som vi kan bruke til å organisere tankene om det vi hører. Med vår kunnskap og livserfaring slipper vi og tenke at nå kan dette skje her i vårt lille nabolag. Det er denne voksentryggheten vi vil at barna skal få del i, og da må også barna få noen begreper, eller knagger å henge sin frykt og redde tanker på.

I denne lille veilederen har vi i eksempelet over brukt noen ganske enkle begreper for å hjelpe barna til å forstå, nemlig feiltanker og tanksykdommer, og bremses og ryddemaskin. Tanksykdom og feiltenkning skal gi en forklaring på at 73-åringen kunne gjøre noe slikt: Det at han virkelig gjorde det var fordi bremsene mot å gjøre slikt og ryddemaskinen som skulle fjerne de syke tankene ikke virket. Bremsene kom ikke på, og ryddemaskinen var ødelagt eller i ustand.

Vi foreslår at du først snakker med barnet eller barnegruppen om at det er forskjell på å bli forskrekket og det å bli redd. Grunnen til at vi er så forskrekket over at noen kunne gjøre som denne mannen, det er først og fremst at det er så grusomt og at det har vart over så lang tid og at det rammet barn, noen helt fra de var små til de ble voksne. Dernest er vi forskrekket fordi dette ikke ble oppdaget før. For de litt større barna som har fulgt bedre med i aviser, tv eller på nettet, det vil si barn fra 10 år og oppover, kan du også ta opp at nå skrives det om andre saker som ligner på denne. Da tror vi at slike ting skjer ofte. Det stemmer ikke, det er heldigvis veldig sjelden. Derfor er vi ikke som voksne redde for at det skal skje her.

Som lærer og førskolelærer kan du si at vi voksne har en stor oppgave, og det er å gjøre barn trygge. Derfor skal vi snakke med deg og foreldrene dine om det som gjør deg utrygg, fordi det ikke er bra for barn å være redde.